

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นพื้นฐานสำคัญของการเลี้ยงดูเด็กให้เจริญเติบโตสมบูรณ์ แข็งแรงทั้งร่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณและส่งเสริมให้เด็กมีระดับพัฒนาการ สติปัญญาและอารมณ์ เหมาะสมกับวัยด้วย ซึ่งองค์การอนามัยโลก (WHO) และองค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) ได้ให้คำแนะนำว่า เด็กทุกคนควรได้รับการเลี้ยงดูด้วยนมแม่อย่างเดียวเป็นเวลา 6 เดือนและให้นมแม่ต่อเนื่องร่วมกับการให้อาหารตามวัยที่เหมาะสมจนถึงขวบปีที่ 2 หรือนานกว่า นั้น (World Health Organization [WHO], 2001) กระทรวงสาธารณสุขของไทยได้กำหนดนโยบาย การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่ชัดเจน โดยจัดให้มีการดำเนินงาน โครงการโรงพยาบาลสายใย รักแห่งครอบครัวเพื่อพัฒนาให้เกิดบริการคุณภาพด้านอนามัยแม่และเด็ก โดยมีเป้าหมายเรื่องการ เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวอย่างน้อย 6 เดือนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 30 หรือเพิ่มจากฐานข้อมูลเดิม ร้อยละ 2.5 ต่อปี (โสภณ เมฆธน, 2550) นมแม่ทรงคุณค่าและมีคุณประโยชน์ต่อลูกมากเพราะใน นมแม่ มีสารอาหารต่าง ๆ มากกว่า 200 ชนิดที่เหมาะสมสำหรับการสร้างเซลล์สมอง อีกทั้ง ออมนกอดและการสัมผัสระหว่างแม่ลูกก็ช่วยกระตุ้นการรับรู้และพัฒนาการทางสมอง (กุสุมา ชูศิลป์, 2550) เป้าหมายสูงสุดของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้นคือต้องการให้ลูกได้รับอาหารที่ดีที่สุด มีสารอาหารครบถ้วน ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันต่อโรคต่าง ๆ โดยเฉพาะระยะ 6 เดือนแรกของชีวิต ทารก ที่กินนมแม่มีโอกาสเจ็บป่วยน้อยกว่าเด็ก ที่ได้รับนมผสม 2-10 เท่า (ศิริภรณ์ สวัสดิ์วร, 2550) โดยเฉพาะหัวนมของแม่นั้น ถือได้ว่าเป็นวัคซีนหยดแรกของชีวิต ส่งผลทำให้สมองมีการพัฒนา เชื่อมต่อและสร้างเครือข่ายโยงใยเส้นประสาทได้ดีขึ้น ทำให้ร่างกายเจริญเติบโต มีพัฒนาการที่ สมบูรณ์และสติปัญญาเฉลียวฉลาด นอกจากนี้การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ยังช่วยให้แม่ได้ใกล้ชิดลูก สามารถอบรมลูก สร้างสายสัมพันธ์อันอบอุ่นระหว่างกัน ถือเป็นช่วงเวลาของการสร้างความอบอุ่น ทางจิตใจจากแม่สู่ลูกไม่ว่าจะเป็นการมอง ส่งเสียงพูดคุย หรือแม้แต่การสัมผัสจากมือน้อย ๆ ของ ลูกช่วยเสริมให้ลูกมีความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Quotient) ความฉลาดทางศีลธรรม (Moral Quotient) และความฉลาดทางการต่อสู้และอุปสรรค (Adversity Quotient) ซึ่งมีความสำคัญใน การดำเนินชีวิตมากกว่าการมีความฉลาดทางสติปัญญา (Intelligent Quotient) เพียงอย่างเดียว ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นรากฐานสำคัญ ซึ่งส่งผลต่อพัฒนาการของร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม จิตวิญญาณของลูกต่อไปในอนาคตทั้งสิ้น (วีระพงศ์ ฉัตรานนท์, 2550) อีกทั้งเด็กที่กินนมแม่จะยัง

ส่งผลต่อสุขภาพของเด็กเมื่อเจริญเติบโตโดยเด็กที่กินนมแม่จะลดความเสี่ยงในการเกิด 3 โรคร้าย ได้มากกว่าเด็กที่ไม่ได้ดื่มนมแม่ คือ ลดการเกิดโรคเบาหวานได้ร้อยละ 40 ลดการเกิดโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวได้ร้อยละ 20 และลดการเกิดโรคอ้วนได้ร้อยละ 22 (ศิริภรณ์ สุวดีวร, 2550) นมแม่จึงถือได้ว่าเป็นต้นทุนทางชีวิตที่ไม่สามารถประเมินมูลค่าได้ นอกจากนี้การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ยังมีผลต่อตัวแม่เองคือการให้นมแม่ยังช่วยลดความเสี่ยงต่อการเป็นมะเร็งเต้านมและมะเร็งรังไข่ (Family Health International, 1987, pp. 6-7 อ้างถึงใน ศโรชา ดันติเวชกุล, 2543) จะมีสุขภาพดีกว่าคนที่ไม่ได้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ มีประจำเดือนมาช้ากว่าอีกทั้งการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ยังช่วยกระตุ้นและช่วยสร้างจิตสำนึกของการเป็นแม่ ทำให้รู้สึกถึงความผูกพัน การปกป้อง ดูแลเอาใจใส่ลูก (ศโรชา ดันติเวชกุล, 2543) การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีผลสำคัญต่อลูกในการช่วยเลี้ยงดูให้ลูกมีการเจริญเติบโตแข็งแรงและมีพัฒนาการเหมาะสม เป็นคนดี มีคุณภาพในสังคม ช่วยสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัวให้อบอุ่นเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังมีส่วนช่วยในด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจ เพราะไม่ต้องมีกระบวนการต้ม น้ำ ไม่มีขยะ ไม่ต้องใช้กระป๋อง ไม่ใช้ขวด ไม่มีจุกนม ไม่ต้องขนส่ง อีกทั้งยังเป็นการสิ้นเปลืองทรัพยากร ค่าใช้จ่ายในการซื้อนมผสม ขวดนม และคำรักษาพยาบาล ดังนั้น ถ้าแม่ทุกคนหันมาเลี้ยงลูกด้วยน้ำนมแม่ จะประหยัดในด้านต่าง ๆ ได้อย่างมาก เช่น ทรัพยากรโลก ในการต้ม น้ำ ผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ ขวดนม จุกนม คำน้ำมันขนส่ง พลังงาน สารเคมี ที่ต้องใช้ในการดัดแปลงสูตรนมวัวให้ใกล้เคียงนมแม่ กระป๋องนม 550 ล้านกระป๋อง จะต้องใช้แผ่นตะกั่ว จำนวน 86,000 ตัน กระดาษติดข้างกระป๋อง 1,230 ตัน ช่วยประหยัดคำรักษาพยาบาล ด้านแม่ รวมทั้งค่าฝ้ายอนามัย รวมถึงคำรักษาพยาบาลในเด็กเพราะในน้ำนมแม่มีภูมิคุ้มกันจากธรรมชาติทำให้เด็กที่ได้รับนมแม่มีโอกาสเจ็บป่วยน้อยกว่าเด็กที่กินนมผสม ในแต่ละปีมีเด็กไทยเกิดประมาณ 800,000 คน พบว่า เพียงร้อยละ 16 เท่านั้น ที่ได้รับนมแม่อย่างเดียวในระยะ 4 เดือนแรก ซึ่งคิดเป็นจำนวน 128,000 คน ส่วนที่เหลืออีก 672,000 คน นั้นได้รับนมผสมก่อนอายุ 4 เดือน (สมจิตร วงษาหล้า, 2550) และเพียงร้อยละ 14.5 เท่านั้นที่ได้รับนมแม่เพียงอย่างเดียว 6 เดือน (กรมอนามัย, 2550) ถ้ากินนมผสมและนมแม่ตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 6 เดือน จะมีค่าใช้จ่าย 6,000 บาท ถ้ากินนมผสมตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 6 เดือนจะมีค่าใช้จ่าย 9,000 บาท ถ้ากินนมผสมตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 1 ปี จะมีค่าใช้จ่าย 22,000 บาท เด็กที่ได้รับนมแม่อย่างเดียว อย่างเพียงพอตั้งแต่แรกเกิดจนถึงช่วงอายุที่เหมาะสมจะมีโอกาสเป็นโรคต่าง ๆ น้อยกว่าเด็กที่ได้รับนมผสมเช่น ถ้าได้รับนมแม่มีโอกาสป่วยด้วยโรคท้องเสียร้อยละ 1 เป็นโรคผื่นแพ้ร้อยละ 24 มีโอกาสป่วยด้วยโรคหอบหืดร้อยละ 7.7 มีโอกาสเป็นโรคเยื่อจมูกร้อยละ 6.5 แต่ถ้าได้รับนมผสมมีโอกาสป่วยด้วยโรคท้องเสียร้อยละ 12 มีโอกาสเป็นโรคผื่นแพ้ร้อยละ 27 มีโอกาสป่วยด้วยโรคหอบหืดร้อยละ 12 มีโอกาสเป็นโรคเยื่อจมูกร้อยละ 9 (สมจิตร วงษาหล้า, 2550) ถ้าเด็กไทยทุกคนได้รับนมแม่ตั้งแต่แรกเกิดจนถึง

อายุ 6 เดือน ในแต่ละปีจะมีจำนวนเด็กที่เจ็บป่วยด้วยโรคที่กล่าวมานี้ ลดลงถึง 173,376 คน และจำนวนเด็กที่ป่วยต้องนอนโรงพยาบาลลดลง 48,384 คน ถ้าคิดว่าค่าใช้จ่ายในการเจ็บป่วยในแต่ละครั้งเท่ากับ 300 บาท ต่อเด็กหนึ่งคน จะประหยัดค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลได้เท่ากับ 173,376 คนต่อปี เท่ากับ 52 ล้านบาทต่อปีโดยประมาณ และถ้าค่าใช้จ่ายในการเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลแต่ละครั้งเท่ากับ 500 บาทต่อเด็กหนึ่งคน จะประหยัดค่าใช้จ่ายได้ถึง 48,384 คนต่อปี เท่ากับ 24 ล้านบาทต่อปี ค่าซื้อนม ขวดนม และอื่น ๆ เท่ากับ 2,700 ล้านบาทต่อปี (สมจิตร วงษาหล้า, 2550) จากการสำรวจสถานการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 4 และ 6 เดือน ในประเทศไทยของสำนักงานส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัยปี 2550 พบว่า อัตราเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน มีร้อยละ 14.5 (กรมอนามัย, 2550) และจากการสำรวจสถานการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของจังหวัดฉะเชิงเทราในปี 2550 พบว่า อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน มีร้อยละ 24.57 (สาธารณสุขจังหวัดฉะเชิงเทรา, 2551) และจากการสำรวจสถานการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของโรงพยาบาลสนามชัยเขตในปี 2550 พบว่า อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน มีเพียงร้อยละ 2.98 (โรงพยาบาลสนามชัยเขต, 2551) ซึ่งเป็นอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวจนถึง 6 เดือนน้อยกว่านโยบายของกระทรวงสาธารณสุขแห่งประเทศไทยที่กำหนดไว้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 30 หรือเพิ่มจากฐานข้อมูลเดิมร้อยละ 2.5 ต่อปี (โสภณ เมฆธน, 2550)

อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่น้อยเป็นผลจากปัจจัยส่วนบุคคล สังคม เศรษฐกิจ ความเชื่อ และวัฒนธรรม จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจทำให้แม่ต้องไปทำงานนอกบ้านมากขึ้นเมื่อมารดาต้องทำงานนอกบ้านมักนำบุตรกลับไปเลี้ยงดูในภูมิลำเนาเดิมที่อยู่ต่างจังหวัดเพื่อให้ ปู่ ย่า ตา ยาย หรือสถานรับเลี้ยงเด็กเป็นคนดูแลลูก ทำให้มารดาต้องอยู่ห่างและแยกจากลูกเป็นเวลานาน ซึ่งระยะทางที่ห่างกันทำให้มารดามีความลำบากในการกลับมาให้นมแก่ลูก อีกทั้งระยะในการพักกลางวันที่ยาว การไม่ได้รับอนุญาตให้ออกนอกสถานที่ทำงานในช่วงเวลาทำงาน ทำให้เป็นข้อจำกัดทั้งการกลับไปให้นมลูกอีกทั้งเป็นข้อจำกัดในการที่มารดาต้องบีบน้ำนม จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้มารดายุติการเลี้ยงลูก (สุสันหา ยิ้มแย้ม, 2545) จากการศึกษาของชัยฤกษ์ สุวรรณโณ (2548) พบว่าแม่ที่ประกอบอาชีพนอกบ้านเลี้ยงลูกด้วยนมแม่น้อยกว่าแม่ที่ไม่ประกอบอาชีพนอกบ้าน และสอดคล้องกับการศึกษาของกอบแก้ว พัฒนจันทร์ (2550) พบว่าอาชีพของกลุ่มตัวอย่างที่มีความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา แต่ในกลุ่มที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ไม่สำเร็จจะประกอบอาชีพอื่น และที่สำคัญในมารดาหลังคลอดที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่มักประสบปัญหาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เช่น เต้านมคัดตึง โดยจะเกิดขึ้นที่ 3-5 หลังจากทารกคลอดเนื่องจากการระบายน้ำนมไม่ดี สาเหตุมาจากการดื่มนมบุตรช้า ทำการดูดไม่เหมาะสม ความถี่ในการให้นม ไม่สม่ำเสมอ ทำให้เต้านมคัดตึงมารดาจึงไม่สามารถให้นมบุตรได้ (Lowdermilk &

Perry, 2004) ถ้ามารดาไม่สามารถระบายน้ำนมได้น้ำนมจะเต็มเต้าทำให้เกิดแรงดัน ต่อม น้ำนมจะยับยั้งการสร้างน้ำนมส่งผลให้ปริมาณน้ำนมลดลง (Lowdermilk & Perry, 2004) เมื่อมารดาไม่สามารถให้นมบุตรได้ ประกอบกับปริมาณน้ำนมที่น้อยทำให้มารดาเชื่อว่าน้ำนมไม่พอจึงทำให้มารดาตัดสินใจใช้นมผสมในการเลี้ยงบุตรแทนนมแม่ การสนับสนุนทางสังคมเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการที่หญิงหลังคลอดแสดงพฤติกรรมในด้านบวก (Bobak & Jensen, 1991 อ้างถึงใน ปรานี พงศ์ไพบูลย์, 2544) เนื่องจากครอบครัวเป็นแหล่งสนับสนุนทางสังคมที่สำคัญ โดยจะให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ เช่น การช่วยเหลือทางด้านข้อมูล ข่าวสาร วัตถุประสงค์ของ หรือการสนับสนุนทางด้านจิตใจซึ่งถ้าแม่ได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนทางสังคมที่ดีก็จะทำให้สามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวด้านขึ้น (สมยศ เจริญกิตติวัฒน์, 2548) นอกจากนี้ความเชื่อเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นปัจจัยอีกตัวหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เนื่องจากความเชื่อเป็นพื้นฐานสำคัญของบุคคล เป็นความรู้สึกมั่นใจว่าสิ่งเหล่านั้นถูกต้องเป็นจริง มีอิทธิพลจากโครงสร้างด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณและเกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของบุคคล ร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ทำให้บุคคลมีลักษณะเฉพาะมีความแตกต่างกัน การที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมต่างๆจะสัมพันธ์กับความเชื่อที่บุคคลนั้นมีอยู่ สำหรับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ก็เช่นเดียวกันมารดาและบิดาจะมีพฤติกรรมในการเลี้ยงลูกอย่างไรก็เป็นผลจากความเชื่อเหล่านั้น การที่จะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียวตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 เดือนได้สำเร็จนั้นมารดาและบิดาต้องมีความเชื่อที่ส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพื่อเพิ่มทางเลือกในการแก้ปัญหาที่พบ ในทางตรงกันข้ามมารดาและบิดาที่มีความเชื่อที่เป็นอุปสรรคเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จะมีผลไปจำกัดทางเลือกในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียว รวมถึงอิทธิพลจากสื่อสารมวลชนเช่นการโฆษณาผสมทำให้มารดาเชื่อว่านมผสมมีคุณค่าเทียบเท่ากับนมแม่ (อรทัย บัวคำ, 2550) จึงทำให้มารดาตัดสินใจเลี้ยงลูกด้วยนมผสมแทนนมแม่ จากการศึกษาของ ธัญลักษณ์ สุวรรณโน (2548) เรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวในโรงพยาบาลแม่และเด็กราชบุรีพบว่าแม่ที่มีความเชื่อเกี่ยวกับการให้อาหารอื่นร่วมกับการให้นมแม่กับลูกไม่สามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของอมรรัตน์ แฝงสวรรค์ (2546) ศึกษาความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 4 เดือนของมารดาหลังคลอดในเขต ตำบลโพธิ์สูง อำเภอไชยวาน จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่ามารดาไม่สามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวครบ 4 เดือน ซึ่งมีสาเหตุมาจากลูกร้องกวนงอแงเมื่อป้อนอาหารเสริมแล้วหยุดร้องกวน สาธารณสุขจังหวัดจะเข้เกรา มีนโยบายเข้าร่วมโครงการโรงพยาบาลสายใยรักแห่งครอบครัวในปี พ.ศ. 2550 เป้าหมายผลลัพธ์ในการดำเนินกิจกรรมโรงพยาบาลสายใยรักแห่งครอบครัว คืออัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวอย่างน้อย 6 เดือน ไม่

ต่ำกว่าร้อยละ 30 หรือเพิ่มจากฐานข้อมูลเดิมร้อยละ 2.5 ต่อปี ซึ่งในปี พ.ศ. 2550 พบว่าอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน ของจังหวัดฉะเชิงเทรา มีเพียงร้อยละ 24.57 ซึ่งยังต่ำกว่าเกณฑ์เป้าหมายที่กำหนด จะเห็นได้ว่าการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน โดยศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลด้าน อายุของมารดา อาชีพของมารดาภายหลังคลอดบุตร ความเชื่อของมารดาที่ขัดขวางหรือส่งเสริมความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และปัจจัยของครอบครัวเกี่ยวกับรายได้ครอบครัว ความเชื่อของบิดาที่ขัดขวางหรือส่งเสริมความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของมารดาเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการพยาบาลในการช่วยเหลือมารดาและบิดาให้สามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียวจนครบ 6 เดือน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อของมารดาและบิดาเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวและความสำเร็จของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียว 6 เดือน
2. เพื่อศึกษาอำนาจการทำนายปัจจัยส่วนบุคคลด้าน อายุของมารดา อาชีพของมารดาภายหลังคลอดบุตร ความเชื่อของมารดาเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และปัจจัยด้านครอบครัวเกี่ยวกับรายได้ครอบครัว การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัว และความเชื่อของบิดาเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ต่อความสำเร็จของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียว 6 เดือน

สมมติฐานการวิจัย

อายุของมารดา อาชีพของมารดาภายหลังคลอดบุตร ความเชื่อของมารดาเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัว รายได้ครอบครัว และความเชื่อของบิดาเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สามารถร่วมทำนายความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียว 6 เดือน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. พยาบาลหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลมารดาและทารกสามารถนำผลการศึกษเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลประกอบด้วย อายุของมารดา อาชีพของมารดาภายหลังคลอดบุตร ความเชื่อเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และปัจจัยด้านครอบครัวประกอบด้วยความเชื่อของบิดา

เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การสนับสนุนทางสังคม และรายได้ครอบครัว วางแผนในการดูแลให้คำแนะนำแก่มารดาและบิดาตั้งแต่ระยะฝากครรภ์เพื่อให้มารดาและบิดาสามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียวตั้งแต่แรกเกิดจนครบ 6 เดือน

2. ด้านการบริหารจัดการคุณภาพ บริการ จัดอบรมพยาบาลและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดูแลแม่และเด็ก โดยคำนึงถึงปัจจัยทำนายความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียว 6 เดือน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียว 6 เดือน

3. ด้านการวิจัยนำปัจจัยที่สามารถทำนายความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียว 6 เดือนมาเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาการสร้างโปรแกรมรูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และทดสอบความสำเร็จของมารดาและบิดาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียว ตั้งแต่แรกเกิดจนครบ 6 เดือน

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของมารดาที่มีบุตรอายุ 6 เดือน โดยศึกษาในมารดาและบิดาที่พบบุตรอายุระหว่าง 6 เดือน ที่มารับบริการที่คลินิกสุขภาพเด็กดีในโรงพยาบาลของรัฐ และหน่วยบริการปฐมภูมิในจังหวัดละโว้จำนวน 110 คู่ ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

1. ตัวแปรต้น อายุของมารดา อาชีพของมารดาภายหลังคลอดบุตร ความเชื่อของมารดาเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัว รายได้ครอบครัวและความเชื่อของบิดาเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่
2. ตัวแปรตาม ความสำเร็จของมารดาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียว 6 เดือน

นิยามศัพท์เฉพาะ

อายุของมารดา หมายถึง จำนวนปีเต็มของอายุมารดาในวันที่พบบุตรมารับบริการที่คลินิกสุขภาพเด็กดีมีหน่วยเป็นปี

อาชีพของมารดาภายหลังคลอดบุตร หมายถึง การทำงานของมารดาภายหลังคลอดบุตร ประกอบด้วยอาชีพแม่บ้าน/ ไม่ได้ทำงาน อาชีพทำงานนอกระบบเช่น รับงานมาทำที่บ้าน หรือมีกิจการของตนเองหรือกิจการของครอบครัว และอาชีพทำงานในสถานประกอบการเช่น รับราชการ รัฐวิสาหกิจ เอกชน

บิดา หมายถึง ชายผู้ให้กำเนิดบุตรและเลี้ยงดูบุตรตั้งแต่แรกเกิดจนถึงปัจจุบัน

รายได้ครอบครัว หมายถึง จำนวนเงินที่ได้รับจริงของครอบครัวจากทุกแหล่งต่อเดือน มีหน่วยเป็นบาท

ความเชื่อของมารดาเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนม หมายถึง ความรู้สึก ความเข้าใจ การรับรู้ และความมั่นใจของมารดาเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ว่าถูกต้อง ซึ่งประกอบด้วยความเชื่อที่ขัดขวางความสำเร็จและความเชื่อที่ส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ประกอบด้วยเนื้อหา 3 ด้านดังนี้ ด้านประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ต่อบุตร ด้านการปฏิบัติของมารดาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และด้านประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ต่อมารดา

ความเชื่อของบิดาเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนม หมายถึง ความรู้สึก ความเข้าใจ การรับรู้ และความมั่นใจของบิดาเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ว่าถูกต้อง ซึ่งประกอบด้วยความเชื่อที่ขัดขวางความสำเร็จและความเชื่อที่ส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ประกอบด้วยเนื้อหา 3 ด้านดังนี้ ด้านประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ต่อบุตร ด้านการปฏิบัติของมารดาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และด้านประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ต่อมารดา

การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัว หมายถึง การรับรู้ของมารดาเกี่ยวกับการได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากสมาชิกในครอบครัวในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ประกอบด้วย การสนับสนุน 4 ด้าน คือ การสนับสนุนทางด้านการประเมิน การสนับสนุนทางด้านอารมณ์ การสนับสนุนทางด้านข้อมูลข่าวสาร การสนับสนุนทางด้านเครื่องมือ สิ่งของ เงิน หรือแรงงาน

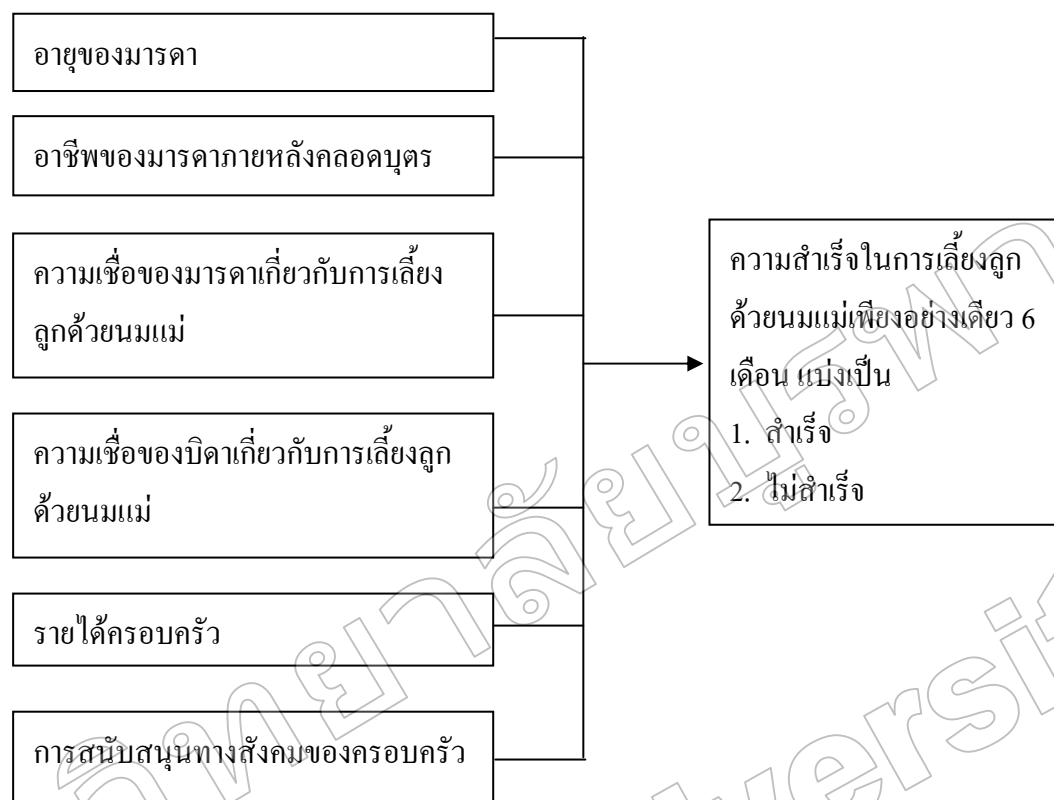
การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียว 6 เดือน หมายถึง ความสำเร็จของมารดาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียวโดยไม่ให้อาหารอื่นเลยในช่วงลูกอายุแรกเกิดถึง 6 เดือน แบ่งเป็น 2 กลุ่มดังนี้ กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียวสำเร็จคือเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียวตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 เดือน กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียวไม่สำเร็จคือเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ร่วมกับให้อาหารอื่น

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่โดยกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อที่ส่งเสริมและความเชื่อที่เป็นอุปสรรคต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ตามรูปแบบความเชื่อการเจ็บป่วย (Illness Belief Model) ของไรท์ และเบลล์ (Wright & Bell, 2009) และทฤษฎีระบบครอบครัว เนื่องจากความเชื่อเป็นพื้นฐานสำคัญของบุคคล เป็นความรู้สึกมั่นใจว่าสิ่งเหล่านั้นถูกต้องเป็นจริง มีอิทธิพลจากโครงสร้างด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณและเกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของบุคคลร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ

ทำให้บุคคลมีลักษณะเฉพาะมีความแตกต่างกัน การที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาเกิดจากความเชื่อที่บุคคลนั้นมีอยู่ สำหรับในด้านการดูแลสุขภาพก็เช่นเดียวกัน บุคคลจะดูแลหรือปฏิบัติเกี่ยวกับสุขภาพอย่างไรก็เป็นผลจากความเชื่อเหล่านั้น ความเชื่อแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ ความเชื่อที่ส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จ (Facilitative Belief) และความเชื่อที่เป็นอุปสรรค (Constraining Beliefs) ความเชื่อมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการดูแลบุคคลและครอบครัว การที่จะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียวตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 เดือนได้สำเร็จนั้นมารดาและบิดาต้องมีความเชื่อที่ส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จเพราะจะไปเพิ่มการปฏิบัติในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และเพิ่มทางเลือกในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่มารดาและบิดาได้พบ ในทางตรงกันข้าม หากมารดามีความเชื่อที่เป็นอุปสรรคจะทำให้มารดาไม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่และหากบิดามีความเชื่อที่เป็นอุปสรรคเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ บิดาจะไม่สนับสนุนให้มารดาเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และมีผลไปจำกัดทางเลือกในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่เกิดขึ้น

ครอบครัวเป็นระบบย่อยที่สำคัญของสังคมประกอบด้วยคนหลายคนมาอยู่รวมกัน โดยมีบทบาทในครอบครัวที่แตกต่างกันไปโดยครอบครัวมีระบบย่อยภายในครอบครัว ซึ่งต่างก็มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเช่น ระบบย่อยสามี-ภรรยา ระบบย่อยพี่-น้อง และระบบย่อยพ่อแม่เป็นต้น ครอบครัวเป็นแหล่งที่สำคัญในการดูแลส่งเสริมและรักษาสุขภาพของบุคคลและครอบครัวทั้งในยามปกติและเจ็บป่วย (จินตนา วัชรสินธุ์, 2550) ในระยะเลี้ยงดูบุตรเป็นช่วงวิกฤติที่สำคัญของครอบครัวเพราะภรรยาและสามีต้องปรับตัวเข้าสู่บทบาทใหม่ มีการเรียนรู้ภารกิจของบิดามารดาที่ต้องกระทำการเลี้ยงดูลูกวัยทารกตลอด 24 ชั่วโมง การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ซึ่งในระยะนี้มารดาและบิดาจะมีการขัดแย้งหรือทะเลาะกันบ่อยขึ้นและรู้สึกเหน็ดเหนื่อยหรืออ่อนเพลียตลอดเวลาเป็นต้น (รุจา ภูไพบูลย์, 2541) ในครอบครัวระยะนี้ต้องมีการปรับเวลาการดำเนินกิจวัตรประจำวันต่างๆให้เหมาะสมกับความต้องการของลูกและตอบสนองความต้องการของตนเองเช่นกัน ดังนั้นบิดาและครอบครัวจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย